

חק לישראל – פרשת ויחי יום ד'

תורה – בראשית פרק מח'

(יב) וַיֹּצֵא יוֹסֵף אֶת־מַעַם בְּרָכָיו וַיִּשְׁתַּחֲוּ לְאֶפְרַיִם אֲרָצָה: (יב) וַיֹּצֵא יוֹסֵף אֶת־מַעַם בְּרָכָיו וַיִּשְׁתַּחֲוּ לְאֶפְרַיִם אֲרָצָה: (יב) וַאֲפִיק יוֹסֵף יִתְהוֹן מִן קַדְמוֹהֵי וְסָגִיד עַל אַפּוֹהֵי עַל אֲרָעָא:

(יג) וַיִּקַּח יוֹסֵף אֶת־שְׁנֵיהֶם אֶת אֶפְרַיִם בְּיָמֵינוּ מִשְׁמָאל יִשְׂרָאֵל וְאֶת מְנַשֶּׁה בְּשְׁמָאלוֹ מִיָּמִין יִשְׂרָאֵל וַיִּגַּשׁ אֵלָיו: (יג) וַיִּקַּח יוֹסֵף אֶת שְׁנֵיהֶם אֶת אֶפְרַיִם בְּיָמֵינוּ מִשְׁמָאל יִשְׂרָאֵל וְאֶת מְנַשֶּׁה בְּשְׁמָאלוֹ מִיָּמִין יִשְׂרָאֵל וַיִּגַּשׁ אֵלָיו: (יג) וְדַבֵּר יוֹסֵף יֵת תְּרוּוֹהוֹן יֵת אֶפְרַיִם בְּיָמֵינֵיהּ מִשְׁמָאלָא וְיֵת מְנַשֶּׁה בְּשְׁמָאלֵיהּ מִיָּמֵינָא דְיִשְׂרָאֵל וְקָרִיב לְוַתֵּיהּ:

(יד) וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל אֶת יָמֵינוּ וַיֵּשֶׁת עַל רֹאשׁ אֶפְרַיִם וְהוּא הַצַּעִיר וְאֶת שְׁמָאלוֹ עַל רֹאשׁ מְנַשֶּׁה שְׁבַל אֶת יָדָיו כִּי מְנַשֶּׁה הַבְּכוֹר: (יד) וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל אֶת יָמֵינוּ וַיֵּשֶׁת עַל רֹאשׁ אֶפְרַיִם וְהוּא הַצַּעִיר וְאֶת שְׁמָאלוֹ עַל רֹאשׁ מְנַשֶּׁה שְׁבַל אֶת יָדָיו כִּי מְנַשֶּׁה הַבְּכוֹר: (יד) וְאוֹשִׁיט יִשְׂרָאֵל יֵת יָמֵינֵיהּ וְשׁוּי עַל רִישָׁא דְאֶפְרַיִם וְהוּא זַעִירָא וְיֵת שְׁמָאלֵיהּ עַל רִישָׁא דְמְנַשֶּׁה אַחַפְיָמָנוֹן לִידוּהֵי אַרְי מְנַשֶּׁה בּוֹכְרָא:

(טו) וַיְבָרֶךְ אֶת יוֹסֵף וַיֹּאמֶר הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר הִתְהַלְכֻוּ אֲבֹתַי לְפָנָיו אֲבָרְכֶם וַיִּצְחַק הָאֱלֹהִים הִרְעָה אֹתִי מֵעוֹדֵי עַד הַיּוֹם הַזֶּה: (טו) וַיְבָרֶךְ אֶת יוֹסֵף וַיֹּאמֶר הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר הִתְהַלְכֻוּ אֲבֹתַי לְפָנָיו אֲבָרְכֶם וַיִּצְחַק הָאֱלֹהִים הִרְעָה אֹתִי מֵעוֹדֵי עַד הַיּוֹם הַזֶּה: (טו) וַיְבָרֶךְ יֵת יוֹסֵף וַאֲמַר יְיָ דִּי פְלַחוּ אֲבָהֵתִי קַדְמוֹהֵי אֲבָרְכֶם וַיִּצְחַק יְיָ דָּנוּ וְיֵת מְדַאֲתָנִי עַד יוֹמָא הַרְיוּ:

(טז) הַמַּלְאָךְ הַגָּאֵל אֹתִי מִכָּל רָע יְבָרַךְ אֶת הַנְּעָרִים וַיִּקְרָא בָהֶם שְׁמֵי וְשֵׁם אֲבֹתֵי אֲבָרְכֶם וַיִּצְחַק וַיִּדְגּוּ לְרֹב בְּקִרְבַּי הָאֲרָצָא: (טז) הַמַּלְאָךְ הַגָּאֵל אֹתִי מִכָּל רָע יְבָרַךְ אֶת הַנְּעָרִים וַיִּקְרָא בָהֶם שְׁמֵי וְשֵׁם אֲבֹתֵי אֲבָרְכֶם וַיִּצְחַק וַיִּדְגּוּ לְרֹב בְּקִרְבַּי הָאֲרָצָא: (טז) מַלְאָכָא דִּי פְרַק יֵתִי מִכָּל בִּישָׁא יְבָרַךְ יֵת עוֹלִימָיָא וַיִּתְקַרֵי בְּהוֹן שְׁמֵי וְשֵׁם אֲבָהֵתִי אֲבָרְכֶם וַיִּצְחַק וַיְכַנּוּנֵי יִמָּא וְסָגוֹן בְּגוֹ בְּנֵי אֲנָשָׁא עַל אֲרָעָא:

(יז) וַיִּרְא יוֹסֵף כִּי יָשִׁית אָבִיו יָד יָמֵינוּ עַל רֹאשׁ אֶפְרַיִם וַיִּרַע בְּעֵינָיו וַיִּתְמַךְ יָד אָבִיו לְהִסִּיר אֶת־הַיָּד מֵעַל רֹאשׁ אֶפְרַיִם עַל רֹאשׁ מְנַשֶּׁה: (יז) וַיִּרְא יוֹסֵף כִּי יָשִׁית אָבִיו יָד יָמֵינוּ עַל רֹאשׁ אֶפְרַיִם וַיִּרַע בְּעֵינָיו וַיִּתְמַךְ יָד אָבִיו לְהִסִּיר אֶת־הַיָּד מֵעַל רֹאשׁ אֶפְרַיִם עַל רֹאשׁ מְנַשֶּׁה: (יז) וְחֹזָא יוֹסֵף אַרְי שׁוּי אֲבוּהֵי יָד יָמֵינֵיהּ עַל רִישָׁא דְאֶפְרַיִם וּבִאִישׁ בְּעֵינֵיהּ וְסָעֵד יָדָא דְאֲבוּהֵי לְאֲעֵדָאָה יֵתֵהּ מֵעַל רִישָׁא דְאֶפְרַיִם לְאֲנַחְוֹתֵהּ עַל רִישָׁא דְמְנַשֶּׁה:

רש"י

כי יודע היה כי מנשה הבכור ואעפ"כ לא שט ימינו עליו:
 (טז) המלאך הגאל אתי – מלאך הרגיל להשתלח יט חלי בצרתי כענין שנא' ויאמר חלי מלאך האלהים בחלום יעקב וגו' חנכי האל בית חל: יצרך את הנערים – מנשה ואפרים: וידגו – כדגים הללו שפרים ורבים ואין עין הרע שולטת בהם:
 (יז) ויתמך יד אביו – הרימה מעל ראש בנו ותמכה בידו:

(יב) ויוצא יוסף אתם – לאחר שנשקם הוליאם יוסף מעם צרכיו כדי ליצבם זה לימין וזה לשמאל לסמוך ידיו עליהם ולצרכם: וישתחו לאפיו – כשחזר לאחוריו מלפני אביו:
 (יג) את אפרים בימינו משמאל ישראל – הבא לקראת חברו ימינו כנגד שמאל חברו וכיון שהוא הבכור מיומן לצרכה:
 (יד) שכל את ידיו – כתרגומו אחכמינון בהשכל וחכמה השכל את ידיו לכך ומדעת

חק לישראל – פרשת ויחי יום ד'

נביא – מלכים א' פרק ב' טז-כא'

(טז) וְעַתָּה שְׂאֵלָה אַחַת אֲנֹכִי שְׂאֵל מֵאַתָּה אֵל תִּשְׁבֵּי אֶת פְּנֵי וְתֹאמַר אֵלָיו
 דְּבַר: (טז) וּכְעַן שֹׁאֵל חֹדָא אֲנָא שֹׁאֵל מִנִּיךְ לֹא תִּתְיַבֵּן יֵת אִפִּי וְאִמְרַת לִיה מִלָּל:
 (יז) וַיֹּאמֶר אֲמָרִי נָא לְשִׁלְמָה הַמֶּלֶךְ כִּי לֹא יִשִּׁיב אֶת פְּנֵיךָ וַיִּתֵּן לִי אֶת אֲבִישֵׁג
 הַשְּׂוֹנְמִית לְאִשָּׁה: (יז) וְאִמְרַת אֲמָרִי כְּעַן לְשִׁלְמָה מִלְכָּא אֲרִי לֹא יִתִּיב יֵת אִפִּיךְ וַיִּהֵב לִי
 יֵת אֲבִישֵׁג דְּמִן שׁוֹנֵם לְאִתּוּ:
 (יח) וְתֹאמַר בֵּת שְׂבַע טוֹב אֲנֹכִי אֲדַבֵּר עֲלֶיךָ אֵל הַמֶּלֶךְ: (יח) וְאִמְרַת בֵּת שְׂבַע טוֹב
 אֲנָא אֲמַלִּיל עֲלֶיךָ קִדְם מִלְכָּא:
 (יט) וְתָבֵא בֵּת שְׂבַע אֵל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמָה לְדַבֵּר לוֹ עַל אֲדִנְיָהוּ וַיִּקָּם הַמֶּלֶךְ
 לְקִרְאָתָהּ וַיִּשְׁתַּחֲוֶה לָּהּ וַיֵּשֶׁב עַל כְּסֵאוֹ וַיִּשֶׂם כֶּסֶף לְאֵם הַמֶּלֶךְ וְתִשָּׁב לִימִינּוּ:
 (יט) וְאִתַּת בֵּת שְׂבַע לְקִדְם מִלְכָּא שְׁלֹמָה לְמַלְלָא עֲמִיהָ עַל אֲדִנְיָהוּ וְקָם מִלְכָּא לְקִדְמוּתָהּ
 וְסָגִיד לָהּ וַיִּתִּיב עַל כּוֹרְסִיָּהּ וְשׁוּי כּוֹרְסָא לְאִמָּא דְּמִלְכָּא וַיִּתִּיב לִימִינֵיהּ:
 (כ) וְתֹאמַר שְׂאֵלָה אַחַת קִטְנָה אֲנֹכִי שְׂאֵלָת מֵאַתָּה אֵל תִּשָּׁב אֶת פְּנֵי וַיֹּאמֶר
 לָהּ הַמֶּלֶךְ שְׂאֵלִי אֲמִי כִּי לֹא אֲשִׁיב אֶת פְּנֵיךָ: (כ) וְאִמְרַת שֹׁאֵלָה חֹדָא זְעִירָא אֲנָא
 שֹׁאֵלָא מִנִּיךְ לֹא תִּתִּיב יֵת אִפִּי וְאִמְרַת לֹא מִלְכָּא שֹׁאֵלִי אֲמִי אֲרִי לֹא אֲתִיב יֵת אִפִּיךָ:
 (כא) וְתֹאמַר יִתֵּן אֶת אֲבִישֵׁג הַשְּׂוֹנְמִית לְאֲדִנְיָהוּ אֲחִיקָהּ לְאִשָּׁה: (כא) וְאִמְרַת תִּתִּיב יֵת
 אֲבִישֵׁג דְּמִן שׁוֹנֵם לְאֲדִנְיָהוּ אַחֲוֹךְ לְאִתּוּ:

רש"י

(יט) לדבר לו – לדבר בצנילו, בצניל בתרא לא צ: לא מה של מלכות, הוא רות:
 אלוניו. לאס המלך – אמרו רבותינו (בבא

כתובים – משלי יא' יד-יט

(יד) בְּאֵין תַּחְבֻּלוֹת יִפֹּל עִם וְתִשׁוּעָה בְּרַב יוֹעֵץ: (יד) בְּאִתְרָא דְלִית מַדְבְּרָא נִפְל עֲמָא
 וּפּוֹרְקָנָא יִיתִי בְּסוּגְעָה דְּמִלְכַתְּנוּתָא:
 (טו) רַע יָרֹעַ כִּי עָרַב זֶר וְשָׂנֵא תוֹקְעִים בּוֹטַח: (טו) בִּישָׂא מִבָּאשׁ בְּעִדִּיקָא מִטּוֹל דְּהוּא עָרַב
 חִילּוּנִי וְסָנִי לְאֵלִין דְּסִימִין סְבֵרְהוּן בְּאַלְהָא:
 (טז) אִשֶּׁת חָן תִּתְמַן כְּבוֹד וְעִרְיָצִים יִתְמַכּוּ עִשָּׂר: (טז) אִתְתָּא חֲסִידָתָא פִּלְגָא אִיקְרָא וְעִשִּׂינִי
 דְּחִטִּין בְּתַר עוֹתְרָא:
 (יז) גִּמְלֵם נִפְשׁוֹ אִישׁ חָסֵד וְעֵבֶר שְׂאֵרוֹ אֲכַזְרִי: (יז) פְּרִיעַ טַבְתָּא לְנַפְשִׁיהָ גְבֵרָא חֲסִידָא וְדַמּוּבֵר
 גּוֹשְׁמִיָּה נְכַזְרִיא:
 (יח) רָשָׁע עֹשֶׂה פְעֻלַּת שָׂקֵר וְזֹרַע צָדָקָה שָׂכָר אֲמַת: (יח) רִשְׁעִיא עֵבֶר עוֹבְדָא דְשָׂקֵרָא
 וְזֹרַע לְצַדִּיקָתָא קוֹשְׁטִיָּה הוּא אֲגֵרִיָּה:
 (יט) כֵּן צָדָקָה לְחַיִּים וּמְרִדָּה רָעָה לְמוֹתוֹ: (יט) הִיכְנָא מִן דְּעֵבֶר צַדִּיקָתָא לְחַיִּי נְטִיר וְדַרְדָּף
 בִּישָׂתָא נְטִיר לְמוֹתָא:

חק לישראל – פרשת ויחי יום ד'

רש"י

הוא עוכר את קרוביו:
 (יח) רשע עשה פעולת שקר – פעולתו של
 רשע משקרת לו כסבור שתחייב בו הכלחתו
 והכל אצל. וזרע דקה שבר אמת – והזרע
 דקה היא פעולה של אמת כי בזדאי בטוח
 הוא שיקבל פעלו בסוף. שבר – קרוניא"ל
 בלעז כחדם הסוכר אמת המים כדי ללקוט
 דגים ובטוח שימלא שם דג' הרבה ודומה לו
 כל עושי שבר אגמי נפש (וישעיה יט):
 (יט) כן דקה לחיים – אמתו של דקה סופה
 לחיים כמו כן בנות כלפחד דוברות (במדבר
 כז):

(יד) באין תחבולות – כשהכרה בזה על
 ישראל ואינו נותנין לב להבין להתענות
 ולעשות תשוב' יפול עם:
 (טו) רע ירוע – הרשע יתרוץ אשר ערב לבו
 לעבודת גלולים. ושונא תוקעים – תוקעים
 קף לעשות רע וללכת בעצתם, ורבותינו
 דרשוהו בערבות ממון:
 (טז) תתמוך כבוד – כנסת ישראל' תקרב
 תמיד לכבוד הקב"ה ותורתו. ועריאים יתמכו
 עשר – בני אדום מתקרבים אלל גניבות ממון
 וגזל:
 (יז) גומל נפשו – גומל טובה לקרוביו איש
 שהוא חסיד. ועכר שארו אכזרי – והאכזרי

משנה – בבא מציעא פרק ב'

(א) אלו מציאות שלו, ואלו חייב להכריז. אלו מציאות שלו, מצא פרות
 מפזרין, מעות מפזרות, פריכות ברשות הרבים, ועגולי דבלה, פרות של
 נחתום, מחרוזות של דגים, וחתיכות של בשר, וגזי צמר הבאות ממדינתו,
 ואניצי פשתן, ולשונות של ארגמן, הרי אלו שלו, (דברי רבי מאיר). רבי
 יהודה אומר, כל שיש בו שנוי, חייב להכריז. פי' מצא עגול ובתוכו חרס,
 כפר ובתוכו מעות. רבי שמעון בן אלקעזר אומר, כל כלי אנפודיא אינו חייב
 להכריז:

לשון: מצא עיגול – של דבלה: אנפודיא –
 כלים חדשים שלא שבעתן העין ואין לבעלים
 בהם טביעת עין. שפעמים שמחזירים אדה
 בטביעות עינא, כגון לזרזא מרבנן ללא
 משני דדבוריה. ואלו הכלים שידוע שאין
 לבעליהן בהן טביעות עין אינו חייב להכריז.
 והלכה כר"ש בן אלעזר. ואימתי בזמן שמלאן
 אחד אחד. אבל מלאן שנים שנים חייב
 להכריז, דמנינא הוי סימן. והמלא מציאה
 בסרטיא ופלטיא גדולה בעיר שרובה נכרים,

רע"ב – (א) אלו מציאות. מצא פירות
 מפזרים – סתמן נתיאשו הבעלים והפקר
 הם: מעות מפזרות – הואיל ואין להם סימן
 ניכר, כבר איאושאי איאוש והפקר הן. והיינו
 טעמא דכולהו: פריכות – עמרים קטנים:
 ברה"ר – שהכל דשין עליהם, ואפילו היה
 בהן סימן, נפסד: של נחתום – אין בהם
 סימן, שכולם שוים. אבל של בעל הבית יש
 להם סימן: הבאות ממדינתו – לאפוקי
 הבאות מבית האומן, כדקתני סיפא: ולשונות
 של ארגמן – אמר רבוע ארגמן, ומשך כמין

חק לישראל – פרשת ויחי יום ד'

אפילו דבר שיש בו סימן אינו חייב להכריז. ובעיר שרובה ישראל, חייב להכריז:

(ב) ואלו חייב להכריז, מצא פרות בכלי או כלי כמות שהוא, מעות בפיס או כיס כמות שהוא, צבורי פרות, צבורי מעות, שלשה מטבעות זה על גב זה, פריכות ברשות היחיד, וכפרות של בעל הבית, וגזי צמר הקוחות מבית האמן, פדי יין וכדי שמן, הרי אלו חייב להכריז:

רע"ב – (ג) בכלי – וכלי יש בו סימן: כמות שהוא – ריקן: לצורי פירות – סימן, מנין או מקום: שלשה מטבעות זה על גב זה – או יותר. והמכריז מכריז מטבעות מלאחי, וזה צא ואומר כך וכך היו והיו מונחים זה על זה:

(ג) מצא אחר הגפה או אחר הגדר גוזלות מקשרין, או בשבילין שבשדות, הרי זה לא יגע בהן. מצא כלי באשפה, אם מבסה, לא יגע בו, אם מגלה, נוטל ומכריז. מצא בגל או בכתל ישן, הרי אלו שלו. מצא בכתל חדש, מחציו ולחוץ, שלו, מחציו ולפנים, של בעל הבית. אם היה משפירו לאחריים, אפלו בתוך הבית הרי אלו שלו:

רע"ב – (ג) אחר הגפה – סתימת כותל של עץ או של קנים: גדר – של אבנים: גוזלות מקשרין – צנפיהן. דכולי עלמא הכי מקטרי להו, וקשר כזה לא הוי סימן: לא יגע בהן – דאמרין הני אינש אלענינהו ואי שקיל להו לית להו למרייהו סימנא בגווייהו. הלכך לשבקינהו עד לחתי מרייהו ושקיל להו: מכוסה לא יגע בו – דאין זה אצידה שיהא מוזהר עליה כלל תוכל להתעלם, דמשתמר הוא: מלא בגל וכמותל ישן אלו שלו – מפני שיכול לומר לבעל הגל ולבעל הכותל של אמוריים שהורישו אבותינו היה. ובלבד

שיהיה בו חלודה רבה שניכר שמזמן הרבה היה עומן שם: מחציו ולחוץ. באחד מחורי כותל הסמוכים לרשות הרבים. אם מלאה מחציו עוביו של כותל ולחוץ שלו, דאמרין אחד מבני רשות הרבים נתנו שם ושכת, וחלודה שעליו מוכחת שמזמן הרבה היה שם ובדאי נתיאשו הבעלים. ודין זה דוקא בלשון זהב וזהבית כסף וכיוצא בזה. אבל אם היה כלי ובתוכו מעות, אם פי הכלי לחוץ הרי הוא שלו, ואם פי הכלי לפנים הרי הוא של בעל הבית: אפילו בתוך הבית הרי אלו שלו – ללא ידע דמאן נינהו, ובעליו נושא:

(ד) מצא בחנות, הרי אלו שלו. בין התבה ולחונני, של חנוני. לפני שלחני, הרי אלו שלו. בין הכסא ולשלחני, הרי אלו לשלחני. הלוקח פרות מחברו או ששלח לו חברו פרות, ומצא בהן מעות, הרי אלו שלו. אם היו צרוּרין, נוטל ומכריז:

רע"ב – (ד) מלא בחנות הרי אלו שלו – בדבר שאין בו סימן מיירי. דההוא דנפל מיניה מייראש שהכל נכנסים לשם: בין תיבה – שהחונני יושב לפניו, ותמיד נוטל ממנה, ונותן לפניו ומוכר, ומעות שנותנין לו נותן בחוכה, ולא נפל שום דבר אלף מיד חנוני: לפני שולחני הרי אלו שלו – דאמרין מן הבאים להחליף מעות נפלו, שהרי השלחן מפסיק בין שולחני למעות שנמלאו, ואם מן

השולחני הם היה להם להמלא בינו ולכסא שהשלחן מונח עליו: הלוקח פירות מחצירו וכו' – וכגון שחצירו זה תגר שלקח תבואה זו או פירות הללו מאנשים הרבה ולא ידע דמאן נינהו, וכיון דלית בהו סימן נתיאשו הבעלים. אבל אם זה שמכר את הפירות ליקטן הוא עצמו מן הקרקע שלו, שודאי המעות הללו שלו הן, חייב להחזיר: ואם היו לרורים – הקשר או מנין שלהם הוי סימן:

חק לישראל – פרשת ויחי יום ד'

(ה) אף השמלה היתה בכלל כל אלה. למה יצאת. להקיש אליה, לומר לה, מה שמלה מיוחדת שיש בה סימנים ויש לה תובעים, אף כל דבר שיש בו סימנים ויש לו תובעים חייב להכריז:

רע"ב – (ה) זכלל כל אלה – זכלל כל אצלת אחיך: ולמה יצאת – וכן תעשה לשמלתו: מה שמלה מיוחדת – סתם שמלה יש זה סימן, וכל שמלה יש לה זעלים

(ו) ועד מתי חייב להכריז. עד פרי שידעו בו שכניו, דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר, שלש רגלים, ואחר הרגל האחרון שבעה ימים, פרי שילף לביתו שלשה ויחזור שלשה ויכריז יום אחר:

רע"ב – (ו) שכניו – שכני מקום שנמצאת בו האצלה, שמה שלהן היא: כדי שילך כל אחד לביתו בשלשה ימים – מששמע ההכרזה וידע אם אצל לו כלום, ואם יראה שאצל יחזור שלשה ויכריז יום אחד אני אצדתי ואלו

(ז) אומר את האצלה ולא אמר סימניה, לא יתן לו. והרמאי אף על פי שאמר סימניה, לא יתן לו, שנאמר (דברים כב) עד דרש אחיך אתו, עד שתדרש את אחיך אם רמאי הוא אם אינו רמאי. כל דבר שעושה ואוכל, יעשה ויאכל. ודבר שאין עושה ואוכל, ימכר, שנאמר (שם) והשבתו לו, ראה היאך תשיבנו לו. מה יהא בדמים. רבי טרפון אומר, ישתמש בהן, לפיכך אם אבדו חייב באחריותן. רבי עקיבא אומר, לא ישתמש בהן, לפיכך אם אבדו אינו חייב באחריותן:

רע"ב – (ז) כל דבר שעושה ואוכל – אם האצלה דבר שיכולים להאכילו את שכן מעשו, כגון שור וחמור: יעשה ויאכל – ולא ימכר אותו המוצא, שכל אדם נוח לו צדמתו שהכירה בו כבר ולימדה לרנו. ואינו חייב להטפל זה לעולם, אלא תרנגולת ובהמה גסה מטפל זה י"ב חדש. עגלים וסייחים של רעה, כלומר שאין מגדלים אותם לפטם. וכן גדיים וטלאים, מטפל בהם שלשה חדשים. ועגלים של פיטום מטפל בהם שלשים יום. אווזין ותרנגולים זכרים, הקטנים

(ח) מצא ספרים. קורא בהן אחת לשלשים יום. ואם אינו יודע לקרות. גוללן. אבל לא ילמוד בהן בתחלה. ולא יקרא אחר עמו. מצא כסות. מנערה אחת לשלשים יום. ושוחחה לצרכה. אבל לא לכבודו. פלי כסף וכלי נחשת. משתמש בהן לצרכו. אבל לא לשוחקו. פלי זהב וכלי זכוכית, לא יגע בהן

חק לישראל – פרשת ויחי יום ד'

עד שִׁיבֵא אֶלְיָהוּ. מִצָּא שֶׁק אֹר קָפָה. וְכָל דְּבַר שְׂאִין דְּרָבּוּ לְטוּל. הָרִי זֶה לֹא יִטוּל:

שמחעפשים בקרקע. שצריך לתתו בקרקע זז היא שמירתו. ולפיכך משתמש בהם לפרקים: אבל לא לשוחקו – ולא ישתמש בהן זמן ארוך עד שיחוקם: לא יגע בהן – זהב אינו מחעפש בצרף. וכן זוכית. ועוד שהוא נוח להשכר: שאין דרכו ליטול – דבר שגנאי הוא לו. והתורה אמרה והתעלמת מהם, פעמים שאתה מתעלם, כגון זקן ואינו לפי כבודו:

(ט) איזו היא אבידה, מצא חמור או פרה רועין, בדרה, אין זו אבידה. חמור וכליו הפוכין, פרה רצה בין הפרמים, הרי זו אבידה. החזירה וברחה. החזירה וברחה, אפילו ארבעה וחמשה פעמים. חייב להחזירה. שניאמר (דברים כב) השוב תשיבם. היה בטל מסלע, לא יאמר לו תן לי סלע, אלא נותן לו שכרו בפועל בטל אם יש שם בית דין, מתנה בפני בית דין. אם אין שם בית דין, בפני מי יתנה, שאלו קודם:

ממלאכה זו כזדה שהוא עוסק בה ולעשות במלאכה קלה כזו: אם יש שם בית דין – אם אינו רוצה ליצטל ממלאכתו. ששכרה מרובה, מה יעשה. אם יש שם שלשה בני אדם מתנה בפניהם ואומר ראו שאני משתכר כך וכך. ואי אפשר ליצטל ליטול שכר מועט, אם תאמרו שאטול שכרי משלם. אטפל בהשגת אבדה זו: שלו קודם – ומניח את האבדה:

רע"ב – (ח) אחת לשלשים יום – שמחעפשין כששהין מלפוחתו. וכל ספריהן היו עשוין כעין גליון: גוללן – מתחלתו לסופו שיכנס בהם האויר: בתחלה – מה שלא למד מעולם. לפי שצריך להשהותו לפניו: ולא יקרא אחר עמו – לפי שזה מושך אכלו וזה מושך אכלו ונקרע: שוטחה לרכה – לשלשום בה אויר שלא תאכלנה עש: לרכון –

רע"ב – (ט) איזו היא אבדה – שניכר בה שאין הבעלים יודעים שהיא שם: אין זו אבדה – ואינו חייב להחזיר, שמדעת הניחוח שם: לכה בין הכרמים – שמתקלקלים רגליה: השב תשיבם – התורה ריבתה השבות הרבה: לא יאמר לו תן לי סלע – שזה אומר לו אם עשית מלאכתך, היית מרבה טורח, עכשיו לפי מה שטרחת טול: כפועל בטל – כמה אדם רוצה ליטול ולפחות משכרו ליצטל

(י) מצאה ברפת אינו חייב בה. ברשות הרבים חייב בה. ואם היתה בית הקברות לא יטמא לה. אם אמר לו אביו, הטמא, או שאמר לו אל תחזיר, לא ישמע לו. פרק וטעו, פרק וטעו, אפילו ארבעה וחמשה פעמים. חייב שניאמר (שמות כג) עזב תעזב. הלא וישב לו ואמר הואיל ועלית מצודה, אם רצונך לפרוק פרוק, פטור, שניאמר, עמו. אם היה זקן או חולה, חייב. מצודה מן התורה לפרוק, אבל לא לטעון. רבי שמעון אומר, אף לטעון. רבי יוסי הגלילי אומר אם היה עליו יתר על משאו, אין זקוק לו, שניאמר, תחת משאו. משאוי שיכול לעמוד בו:

עשית מלאכתך, היית מרבה טורח, עכשיו לפי מה שטרחת טול: כפועל בטל – כמה אדם רוצה ליטול ולפחות משכרו ליצטל ממלאכה זו כזדה שהוא עוסק בה ולעשות במלאכה קלה כזו: אם יש שם בית דין – אם אינו רוצה ליצטל ממלאכתו. ששכרה מרובה,

רע"ב – (ט) איזו היא אבדה – שניכר בה שאין הבעלים יודעים שהיא שם: אין זו אבדה – ואינו חייב להחזיר, שמדעת הניחוח שם: לכה בין הכרמים – שמתקלקלים רגליה: השב תשיבם – התורה ריבתה השבות הרבה: לא יאמר לו תן לי סלע – שזה אומר לו אם

חק לישראל – פרשת ויחי יום ד'

מה יעשה. אם יש שם שלשה בני אדם מתנה בפניהם ואומר ראו שאני משתכר כך וכך. ואי אפשר ליצטל ליטול סכר מועט, אם תאמרו:

(יא) אָבֹדְתוּ וְאָבֹדַת אָבִיו, אָבֹדְתוּ קוֹדְמָת. אָבֹדְתוּ וְאָבֹדַת רַבּוֹ, שְׁלֹ קוֹדְמָת. אָבֹדַת אָבִיו וְאָבֹדַת רַבּוֹ, שְׁל רַבּוֹ קוֹדְמָת, שְׁאָבִיו הִבִּיאוּ לְעוֹלָם הַזֶּה. וְרַבּוֹ שְׁלִמְדוֹ חֲכָמָה מִבִּיאוֹ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. וְאִם אָבִיו חָכֵם (שְׁקוּל כְּנֶגֶד רַבּוֹ) שְׁל אָבִיו קוֹדְמָת. הִיָּה אָבִיו וְרַבּוֹ נוֹשְׂאִין מִשְׂאֵי. מְנִיחַ אֶת שְׁל רַבּוֹ. וְאַחַר כֵּן מְנִיחַ אֶת שְׁל אָבִיו. הִיָּה אָבִיו וְרַבּוֹ בְּבֵית הַשְּׂבִי. פּוֹדֶה אֶת רַבּוֹ. וְאַחַר כֵּן פּוֹדֶה אֶת אָבִיו. וְאִם הִיָּה אָבִיו חָכֵם. פּוֹדֶה אֶת אָבִיו, וְאַחַר כֵּן פּוֹדֶה אֶת רַבּוֹ:

רע"ב – (י"א) אבדתו קודמת – לאמר קרא (דברים ט"ו) אפס כי לא יהיה בך אביו, זהו שכל אלה תהיה אהה אביו: של רבו קודמת – והוא שיהיה רבו מובהק, שלמד רוב חכמתו ממנו. וכן כל הנך רבו לאמרין צמתניתין שקודמין לאביו, אינן אלא ברבו מובהק:

גמרא – בבא מציעא דף ל"ג ע"א ע"ב

תנו רבנן העוסקין במקרא מדה ואינה מדה במשנה מדה ונוטלין עליה שכר גמרא אין לך מדה גדולה מזו ולעולם הוי רץ למשנה יותר מן גמרא הא גופא קשיא אמרת בגמרא אין לך מדה גדולה מזו והדר אמרת ולעולם הוי רץ למשנה יותר מן הגמרא אמר רבי יוחנן בימי רבי נשנית משנה זו שבקו כולא עלמא מתניתין ואזלו בתר גמרא הדר דרש להו ולעולם הוי רץ למשנה יותר מן הגמרא מאי דרוש כדדריש רבי יהודה ברבי אלעאי מאי דכתיב הגד לעמי פשעם ולבית יעקב חטאתם הגד לעמי פשעם אלו תלמידי חכמים ששגגות נעשות להם כזדונות ולבית יעקב חטאתם אלו עמי הארץ שזדונות נעשות להם כשגגות והיינו דתנן רבי יהודה אומר הוי זהיר בתלמוד ששגגת תלמוד עולה זדון דרש רבי יהודה ברבי אלעאי מאי דכתיב שמעו דבר ה' החרדים אל דברו אלו תלמידי חכמים [אמרן] אחיכם אלו בעלי מקרא שונאים אלו בעלי משנה מנדיכם אלו עמי הארץ שמוא תאמר פסק סברם ובטל סיכויים תלמוד לומר ונראה בשמחתכם שמוא תאמר ישראל יבושו תלמוד לומר והם יבושו עובדי כוכבים יבושו וישראל ישמחו:

רש"י על הגמרא

מדה – היא קלטה: ואינה מדה – שהמשנה ומשתכחים, שצמיחהם לא היה גמרא ככתב, ותלמוד יפס ממנה, מפני שתלויין בגירסא גם לא היה ניתן לכתוב, אלא לפי שנתמעטו

חק לישראל – פרשת ויחי יום ד'

פּשעם – עמי דהיינו תלמידי חכמים, את חטאתם אני קורא פשע, שהיה להם לתת לב בטעמי משנתם שיצרכו להם על העיקר, ולא יורו הלכה מתוך משנה שאינה עיקר: ולבית יעקב – שאר העם: חטאתם – אפילו פשע שלהם אני קורא חטאת: הוי זהיר בתלמוד – בגמרא, שהוא תירוץ [טעמי] המשניות, או אם תשמע דבר משנה מרבך הזהר לשאול טעמיו ומי שנאה: ששגגת תלמוד – אם שגית בהוראה בשגגת תלמודך, שלא ידעת טעם המשנה ונתת בה טעם אחר, ומתוך כך דמית לה דין או הוראה שצא לידך ולמדת הימנה שלא כדת, שאין הטעם כמו שהיית סבור, שאילו ידעת טעם המשנה לא דמית לה מעשה הצא לידך: עולה זדון – ענוש אתה עליה כמזיד, שזדון הוא בידך, שלא שאלת טעם מרבך: אלו תלמידי חכמים – ששימשו חכמים הרבה ללמדם טעמי משנתם, זה בזו וזה בזו, שאין הכל בקיאין בשוין: שנאיכס אלו בעלי משנה – ששונאין בעלי תלמוד, לפי שבעלי תלמוד אומרים על בעלי משנה שהן מצלי עולם, כדאמרינן במסכת סוטה (כב, א) התנאים מצלי עולם, שמורים הלכה מתוך משנתם: מנדיכס אלו עמי הארץ – שתלמידי חכמים שנואין ומתועבין להן כנדה: שמא תאמר אבד סברס – של אלו שהרי כתיב למען שמי יכבד ה' דמשמע שהם אומרים, אבל אין הדבר כן: תלמוד לומר ונראה בשמחתכם – ולא נאמר ונראה בשמחתכם, כך אמר הנביא אני ואחיכס שונאיכס ומנדיכס כולנו נראה בשמחתכם: והם יבשו – אותם שהם נכרים, שאינם ממנו ואינן נקראין על שם ישראל יבשו וישראל ישמחו:

הלצבות התחילו דורות [אחרונים] לכתבו: תלמוד – כבר פירשתי למעלה שהוא לתת לב להבין סתימות טעמי המשנה מה הם, וכשתיים סותרות זו את זו יבין לתרץ שיהיו שתייהן קיימות, או לדעת דברי התנאים החלוקים בדבר, ונימא הא מני פלוני חכם הוא: בימי רבי נשנית משנה זו – הא דקתני תלמוד אין לך מדה גדולה מזו לפי שמשרבו תלמידי שמאי והלל שהיו לפניו שלשה דורות, רבו מחלוקות בתורה ונעשית כשתי תורות, מתוך עול שעבוד מלכיות וגזירות שהיו גוזרין עליהן, ומתוך כך לא היו יכולים לתת לב לזכר דברי החולקים עד ימיו של רבי, שנתן הקדוש צדק הוא לו חן בעיני אנטונינוס מלך רומי, כדאמרינן בעבודה זרה (י, ב), ונחו מנרה, ושלח וקבץ כל תלמידי ארץ ישראל, ועד ימיו לא היו מסכתות סדורות, אלא כל תלמיד ששמע דבר מפי גדול הימנו גרסה, ונתן סימנים הלכה פלונית ופלונית שמעתי משם פלוני, וכשנתקבצו אמר כל אחד מה ששמע, ונתנו לב לזכר טעמי המחלוקת דברי מי ראויין לקיים, וסידרו המסכתות דברי נזיקין לזדס, ודברי יצמות לזדס, ודברי קדשים לזדס, וסתם נמי במשנה דברי יחידים שראה רבי את דבריהם ושנאן סתם, כדי לקבוע הלכה כמותם, לפיכך אמרו בגמרא אין לך מדה גדולה מזו, שיתנו לב לטעמי המשנה: שצקו כולי עלמא מתניתין – מלחזור על גרסת משנתם: ואזלו בתר תלמודא – לחשוב בסברא: הדר דרש להו הוי רץ למשנה – לפי שירא פן ישתכחו המשניות, ויחליפו שמות החכמים, ובמקום חיוב יאמרו פטור, ובמקום אסור יאמרו מותר: מאי דרש – מתחילה, כשדרש שתלמוד גדול: לעמי

זוהר – ויחי דף רל"ט ע"ב

אסרי לגפן, מאי גפן. דא בנסת ישראל, אמאי אתקריאת גפן. אלא מה גפן, לא מקבלא עליה נטיעא אחרא, הכי נמי בנסת ישראל, לא מקבלא עליה אלא לקודשא ברין הוא. ובגין בנסת ישראל, אתכפין קמיה כל חילין

חק לישראל – פרשת ויחי יום ד'

אֲחֵרֵינוּ, וְלֹא יִכְלִין לְאַבְאֶשָׁא וּלְשַׁלְטָא בְּעַלְמָא. וְעַל דָּא אֲטִיל קְרָא שְׁמָא קְדִישָׁא בִּינְיָהוּ, בְּהַאי גֵיסָא וּבְהַאי גֵיסָא. בְּנֵי אֲתוּנֹנ, דְּאֲתַעְקֵר בְּגִין הַהוּא שׁוֹרְקָ, כְּמָה דְּאֲתָ אָמַר, וְאַנְכִי נְטַעְתִּיהּ שׁוֹרְקָ וְגוּ':

כְּבִס בִּינָן לְבוּשׁוֹ וְגוּ', כְּבִס, כּוּבִס מִבְּעֵי לִיה. אֲלֵא כְּבִס, מִיּוֹמָא דְּאֲתַבְּרִי עַלְמָא, וּמֵאֵן אִיהוּ, דָּא מְלַכָּא מְשִׁיחָא. בִּינָן סְטֵר שְׁמַלְאָא. וּבְדָם עֲנָבִים סְטֵר שְׁמַלְאָא. לְתַתָּא. וְזַמִּין מְלַכָּא מְשִׁיחָא (דָּה רַמַּי ע"א) לְשַׁלְטָא לְעִילָא עַל כָּל חִילִין אֲחֵרֵינוּ דְּעַמִּין עוֹבְדֵי עֲבוֹדַת כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת, וּלְתַבְּרָא תוֹקֶפִיהוֹן מִעִילָא וּמִתַּתָּא:

דְּבַר אַחַר, כְּבִס בִּינָן לְבוּשׁוֹ, כְּגוֹזְנָא דְּהַאי חֲמָרָא, אַחְזִי חִידוֹ, וְכוּלִיָּהּ דִּינָא. (לְעַמִּין עוֹבְדֵי עֲבוֹדַת כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת). הָכִי נְמִי מְלַכָּא מְשִׁיחָא, יַחְזִי חִידוֹ לְיִשְׂרָאֵל, וְכוּלִיָּהּ דִּינָא לְעַמִּין עוֹבְדֵי עֲבוֹדַת כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת. כְּתִיב, (בְּרַאשִׁית א) וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל פְּנֵי הַמַּיִם, דָּא רוּחָא דְּמְלַכָּא מְשִׁיחָא, וּמֵן יוֹמָא דְּאֲתַבְּרִי עַלְמָא, אֲסַחִי לְבוּשִׁיהּ בְּחֲמָרָא עַלְאָה:

חֲמִי מַה כְּתִיב בְּתַרְיָה, חֲכָלִילִי עֵינַיִם מִיָּין וּלְבָן שְׁנַיִם מַחְלָב, דָּא חֲמָרָא עַלְאָה, (ס"א דְּמַרְוִי דְּאוֹרִיָּתָא) דְּאוֹרִיָּתָא דְּמַרְוִי, מְנִיָּה שְׁתֵּי. וּלְבָן שְׁנַיִם מַחְלָב, דְּהָא אוֹרִיָּתָא יָין וְחָלָב, תוֹרָה שְׁבַכְתָּב, וְתוֹרָה שְׁבַעַל פֶּה:

כְּתִיב, (תְּהִלִּים קד) וַיֵּין יִשְׁמַח לֵבָב אֲנוּשׁ (ס"א אֲמַאי, בְּגִין דְּמֵאֲתֵר דְּחִדוּה קֵאֲתִי, וּמֵאֵן הוּא סוֹפִיָּה דְּקֵרָא) לְהַצְהִיל פְּנִים מְשֻׁמֹן, וְדֵאִי מֵאֲתֵר דְּאֲתַקְרִי שְׁמֹן. תָּא חֲזִי, שִׁירְתָּא דְּחֲמָרָא חֲדוּה, הוּא אֲתֵר דְּכָל חִידוֹ מְנִיָּה נְפָקָא. וְסוֹפִיָּה דִּינָא. מֵאִי טַעְמָא, בְּגִין דְּסוֹפָא דִּילִיָּה, אֲתֵר בְּנִישׁוֹ דְּכָלָא, דִּינָא הוּא, וּבִיָּה אֲתַדֵּן עַלְמָא. וְעַל דָּא שִׁירוּתָא חֲדוּה, וְסוֹפָא דִּינָא. בְּגִינֵי כֹה, לְהַצְהִיל פְּנִים מְשֻׁמֹן. מֵאֲתֵר דְּכָל חֲדוּה מְנִיָּה נְפָקָא:

וְלֶחֶם לֵבַב אֲנוּשׁ יִסְעֵד, מֵאֵן לֶחֶם. אֲלֵא לֶחֶם עַלְמָא סְעִיד (סְמִיד), וְאִי תִימָא, דְּבִיָּה תְלִיָּא סְעִידוֹ דְּעַלְמָא בְּלַחְדוּי, לֹא הָכִי, דְּהָא לִילִיָּא בְּלֹא יוֹמָא, לֹא אֲשַׁתְּפַח, וְלֹא בְּעֵי לְאַפְרָשָׁא לֹזֵן. וּמֵאֵן דְּאַפְרִישׁ לֹזֵן, יִתְפָּרֵשׁ מִחֲזִין, וְהֵינֵן דְּכְתִיב, (דְּבָרִים ח) לִמְעַן הוֹדִיעֶךָ כִּי לֹא עַל הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ יַחֲזִיָּה הָאָדָם. בְּגִין דְּלֹא בְּעֵי לְאַתְפָּרֵשׁ:

וְאִי תִימָא, דְּוֹד הֵיךְ קֵאֲמַר וְלֶחֶם לֵבַב אֲנוּשׁ יִסְעֵד, הוּאִיל וְלֹא תְלִיָּא בִיָּה בְּלַחְדוּי סְעִידוֹ דְּעַלְמָא. אֲלֵא דִּיִּקָּא דְּמַלְאָה, וְלֶחֶם, וְאִי אִיתוּסְרָה, כְּמוֹ וַיֵּי, וְעַל דָּא, כְּלֵא אֲשַׁתְּפַח כְּחָדָא:

תָּא חֲזִי, מֵאֵן דְּמִבְּרַךְ עַל מְזוֹנָא, לֹא יִבְרַךְ עַל פְּתוּרָא דִּיקְנִיָּא, וּבְעֵי נְהַמָּא לְאַשְׁתְּפַחָא עַל פְּתוּרָא, וְכִסָּא דְּחֲמָרָא בִּימִינָא. מֵאִי טַעְמָא, בְּגִין לְקַשְׁרָא שְׁמַלְאָא בִּימִינָא, וְנְהַמָּא דִּיתְבְּרַךְ מְנִיָּהוּ, וְלֹאֲתַקְשְׁרָא בְּהוּ, וְלִמְהוּי כְּלֵא חֲד קַשׁוּרָא, לְבִרְכָא שְׁמָא קְדִישָׁא בְּדָקָא יְאוּת. דְּהָא לֶחֶם אֲתַקְשֵׁר בִּינָן, וַיֵּין בִּימִינָא, וּכְדִין בְּרַכָּאן שְׁרִינָן בְּעַלְמָא, וּפְתוּרָא אֲשַׁתְּלִים בְּדָקָא יְאוּת:

הַלְכָה – הַרְמַב"ם הַלְכוֹת תְּשׁוּבָה פֶּרֶק ג'

חק לישראל – פרשת ויחי יום ד'

(א) כל אחד ואחד מבני האדם יש לו זכויות ועונות מי שזכויותיו יתירות על עונותיו צדיק ומי שעונותיו יתירות על זכויותיו רשע מחצה למחצה בינוני וכן המדינה אם היו זכויות כל יושביה מרובות על עונותיהן הרי זו צדקת ואם היו עונותיהם מרובין הרי זו רשעה וכן כל העולם כולו:

(ב) אדם שעונותיו מרובין על זכויותיו מיד הוא מת ברשעו שנאמר על רוב עונך וכן מדינה שעונותיה מרובין מיד היא אובדת שנאמר זעקת סדום ועמורה כי רבה וגו' וכן כל העולם כולו אם היו עונותיהם מרובין מזכויותיהן מיד הן נשחתין שנאמר וירא ה' כי רבה רעת האדם ושקול זה אינו לפי מנין הזכויות והעונות אלא לפי גודלם יש זכות שהיא כנגד כמה עונות שנאמר יען נמצא בו דבר טוב ויש עון שהוא כנגד כמה זכויות שנאמר וחוטא אחד יאבד טובה הרבה ואין שוקלין אלא בדעתו של אל דעות והוא היודע היאך עורכין הזכויות כנגד העונות. [השגת הראב"ד - אדם שעונותיו מרובין על זכויותיו מיד הוא מת ברשעו א"א לא כמו שהוא סובר שכשאמרו רשעים נחתמין לאלתר למיתה שמיד מתים ואינו כן כי יש רשעים חיים הרבה אלא נחתמין לאלתר שלא ימלאו ימיהם שני הדור שנגזרו עליו ועיקר דבר זה ביבמות (נ):]

מוסר – מספר דברים שבקדושה ט"א

א. כל אחד ואחד מבני האדם יש לו זכויות ועונות. מי שזכויותיו יתרות על עונותיו צדיק ומי שעונותיו יתרות על זכויותיו רשע מחצה על מחצה בינוני. וכן המדינה אם היו זכויות כל יושביה מרובות על עונותיהן הרי זו צדקת ואם היו עונותיהן מרובין הרי זו רשעה וכן כל העולם כולו: ב. אדם שעונותיו מרובין על זכויותיו מיד הוא מת ברשעו שנאמר על רוב עונך. וכן מדינה שעונותיה מרובין מיד היא אובדת שנאמר (בראשית יח) זעקת סדום ועמורה כי רבה וגו' וכן כל העולם כולו אם היו עונותיהם מרובין מזכויותיהן מיד הן נשחתין שנאמר (שם ו) וירא ה' כי רבה רעת האדם: ג. ושקול זה אינו לפי מנין הזכויות והעונות אלא לפי גדלם יש זכות שהוא כנגד כמה עונות שנאמר (מ"א י"ד) יען נמצא בו דבר טוב ויש עון שהוא כנגד כמה זכויות שנאמר (קהלת ט) וחוטא אחד יאבד טובה הרבה ואין שוקלין אלא בדעתו של אל דעות והוא היודע היאך עורכין הזכויות כנגד העונות: